

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№10

Google
Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 623 sahifa.

2025-yil, 15-oktyabr

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

QAYTA TIKLANUVCHI YASHIL ENERGIYA: BARCHA UCHUN MUHIM MASALA.....	13
Muxiddin Kalonov	
MOLIYAVIY INNOVATSIYALAR: IQTISODIY MOHIYATI, QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHI.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAVDO KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA STATISTIK TAHLIL USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	24
Sabirova Oysuluv Shonazarovna	
KORXONANING MEBEL MAXSULOTLARI BOZORIDAGI O'RNINI KENGAYTIRISH USULLARI	30
Musayeva Shoirazimovna	
IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA KO'RSATKICHLARI TIZIMINING FUNKSIONAL JIHATI.....	35
Alabayev Sobitxon	
MAMLAKATIMIZDA MAHSULOTLARNING MUVOFIQLIGINI BAHOLASH AMALIYOTI.....	40
Zakirov Ansabxon Akaidinovich	
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	48
Саидахмедова Аида Мирзаевна	
KORXONALAR FAOLIYATIDA DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNI BOSHQARISH	55
Mirzayev Ozod Furkatovich	
AHOLI PUL DAROMADLARI VA HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARI O'RTASIDAGI EKONOMETRIK TAHLIL.....	59
Qodirov Farrux Ergash o'g'li	
BUDJET RESURSLARI SHAKLLANISHIDA HUDUDNING SOLIQ SALOHİYATINI OSHIRISH VA MOLIYAVIY BARQARORLIK.....	64
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
SANOAT KORXONALARI IQTISODIY RIVOJLANISHI TUSHUNCHASIGA NAZARIY YONDASHUVLAR.....	69
Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
МЕТОДИКА УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ ПОТОКАМИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА	73
Минутдинова Лилия Тагировна, Машарипов Озод Алимович	
ГАРМОНИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО	78
Абдужалилова Дилноз Абдусаттаровна	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA SMART TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI	84
Sobirjonov Muxiddin Toxirjon o'g'li	
TO'LOVGA QOBILİYATSIZLIK HOLATIDAGI KORXONALARDA TUGATISH BALANSINI TUZISH.....	90
Nabiyev Gofurjon Nosirjon o'g'li	
O'ZBEKISTON SANOATINING "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TAYOTGANLIGI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR	96
Habibullayev Oybek Asliddin o'g'li	
YASHIL IQTISODIYOT KONTSEPTSIYASINING EVOLYUTSIYASI VA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR.....	102
Allayarov Suxrob Rustamovich	
O'ZBEKISTONDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI CHET EL INVESTITSIYALARINING MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI	107
Raxmatov Adxam Itolmasovich, Boynazarova Matluba Xatamovna	

HUDUDIY IJTIMOY TENGLIK VA KAMBAG'ALLIKNI YUMSHATISHDA MEHNAT RESURLARI OMILLARI.....	114
Durumov Temur G'olibovich	
TRANSPORT TARMOG'I VA MILLIY IQTISODIYOTNING ASOSIY TARMOQLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI MODELLASHTIRISH (SURXANDARYO VILOYATI MISOLIDA)	121
Turayev Baxtiyor Ergashevich, Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li	
РОЛЬ ЭНЕРГЕТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ УСТОЙЧИВОГО РОСТА ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Нигматуллаева Гулчехра Нуруллаевна	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI VA UNDA SIFAT MENEJMENTINING ROLI.....	139
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA'RIDAN FOYDALANUVCHILARGA SOLIQ SOLISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	145
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TURIZM INDUSTRIYASIDA INNOVATSION BIZNES-MODELLAR.....	151
Shaxinabonu Choriyeva	
AVTOTRANSPORT – EKSPEDITSIYA XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING KONTSEPSIYASI	157
Ergasheva Mukhabbat Abdusamatovna	
“YASHIL” ENERGIYA ISHLAB CHIQUVCHI KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	163
Toshtemirov To'liqin Toirjonovich	
DAVLAT IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING ROLI VA UNI KUCHAYTIRISH MEKANIZMLARI.....	166
O. Nurmuradov	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI	171
Meyliqulov Shaxboz Xolmamat o'g'li	
СВЯЗНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ И РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	176
Ташматов Гайрат Ровшанович, Содиков Авазбек Мадаминович	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI TURIZM SOHASINI RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	183
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH TENDENSIYASI.....	187
Saidrahmatova Zuhaxon Saidazim qizi	
O'ZBEKISTON KONCHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI BOSHQARISH VA INNOVATSION XAVFLARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI	192
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI.....	196
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARIDA XOMASHYO TA'MINOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI.....	201
Zakirov Abduazim Abdurashidovich	
НОВЫЙ ЭТАП ПРИМЕНЕНИЯ РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	206
Махкамов Ибраим	
O'ZBEKISTONDA SUG'URTA BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI.....	213
Kushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o'g'li	
GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY IQTISODIYOT NAZARIYASI.....	217
Mo'ydinov Xurshidbek Abdullayevich	
DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI	221
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li	

BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA YERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILASHTIRISH (XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI MISOLIDA)	227
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЕГО РОЛЬ В УПРАВЛЕНИИ РИСКАМИ В БИЗНЕСЕ.....	233
Ягудин Дмитрий Рустамович	
RESURLARNI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI VA ULARNING MILLIY SOLIQ TIZIMIDA QO'LLASH MASALALARI	240
Nasimdjanoov Yunusjon Zoxidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI UCHUN QO'LLANILAYOTGAN SOLIQQA TORTISH MEXANIZMLARI	246
Akbarov Akramjon Ibragimzhonovich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA "YASHIL" MARKETINGNI JORIY ETISHNING DOLZARB JIHATLARI	250
Bazarova Fayyoz Tuxtamurodovna	
INSON KAPITALI VA IQTISODIYOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI.....	255
Muzaffar Raximov	
UY-JOY KOMMUNAL XO'JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	259
Odamboyev Oybek Ravshanbek o'g'li	
INTERNATIONAL ORGANIZATIONS' APPROACHES TO ATTRACTING INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL	268
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	273
Vohobov Hikmatillo Ma'mirjon o'g'li	
ФОРСАЙТ И ЭКОНОМИЧНЫЕ ИННОВАЦИИ КАК ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТОРГОВЛИ САМАРКАНДА	280
Тохинова Гуллола Миркамолевна	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI BOSHQARISHDA KASB-HUNAR TA'LIMI BITIRUVCHILARINING O'RNI	287
Toshpulatov Sherzod Xaydarkulovich	
DIGITAL TECHNOLOGIES IN ECOTOURISM: INNOVATIVE STRATEGIES FOR ADVANCING GREEN TOURISM	292
Barno Erkayeva	
AGROTURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	296
Baymuradova Iroda Shermamatovna, Mardonova Zarifa Numonjonovna	
DAVLAT BUDJET NAZORATI TIZIMINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	301
B.Sh.Mirzayev	
YOSHLAR BANDLIGIDA KO'NIKMALAR NOMUTANOSIBLIGI MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	307
Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI TAHLIL QILISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI BAHOLASH.....	311
Oqboyev Alisher Rasuljanovich	
РЕИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ И ИХ РОЛЬ В РАЗВИТИИ БАНКОВСКОГО БИЗНЕСА.....	317
Рахимходжаева Нодира Саидрахаловна	
QISHLOQ XO'JALIGI TA'MINOT ZANJIRI JARAYONLARINING HOZIRGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	323
Ermonov Farrux	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKILLANTIRISH JARAYONIDA MOLIVAVIY NAZORATNI INNOVATSION TA'LIM YO'NALISHLARINI YO'LGA QO'YISH ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	329
Turg'unov Bahtiyor Nuriddinovich	

MARKAZIY OSIYODA SUV RESURSLARINI BOSHQARISH VA HAMKORLIKNING DOLZARB MASALALARI	334
Amanbaev Amanali Orazbaevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI TURDAGI LOGISTIKA XIZMATLARINING USLUBIY ASOSLARI.....	338
Z. Teshayev	
O'ZBEKISTON AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARI SOHASINING AMALDAGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	343
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
KORPORATIV BOSHQARUVDA LEADERSHIP 4.0 TAMOYILLARINI JORIY ETISH SAMARADORLIKNI OSHIRISH IMKONIYATLARI.....	349
Ismailov Allayor Rashidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH MASALALARI	355
Yusupov Farxod Adamboyevich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISHNI USTUVOR YO'NALISHLARI	359
Abdullaeva Nilufar Javdat qizi	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING SOLISHTIRMA EKONOMETRIK MODELLARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	363
Saatmurotov Shohrux Zafar o'g'li	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR	369
Abdurazaqov Jasur Abdunasimovich	
RAQAMLI PLATFORMALAR YORDAMIDA NORASMIY VA YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHNING QO'SHIMCHA IMKONIYATLARI TO'G'RSIDA.....	374
Nasrullayev Hikmatullo Habibulloyevich	
O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH MAQSADIDA "XIZMATLAR IPOTEKASI" MOLIYAVIY INSTRUMENTLARINI AMALIYOTGA JORIY QILISH MASALALARI	379
Uskenbayeva Dilnoza Boxodir qizi	
ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ КАПЕЛЬНОГО ОРОШЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЛЫВАНИИ ЛУКА В ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ.....	384
Суюнов Шохзодбек Мурод угли	
XORIJIY DAVLATLAR SANOAT IQTISODIYOTIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAJRIBASI (YAPONIYA, KOREYA VA GERMANIYA MISOLIDA)	389
Mansurova Sayyora Baxtiyor Kizi	
KORXONALARDA ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARI HISOBGA OLIISHDA XORIJ TAJRIBASINI QO'LLASH	395
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li	
PECULIARITIES OF THE IRRIGATION WATER DELIVERY PAYMENT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	399
Muminov Sherzod Kholmirzaevich	
DIGITALIZATION OF AGRICULTURAL PRODUCTS FOR EXPORT	404
Azimov R.B.	
AHOLI JON BOSHIGA UMUMIY DAROMADLAR HAJMINI TREND MODELLAR ASOSIDA PROGNOZLASH	409
Xolto'rayev Islom Ilhomovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI BANDLIK SHAKLLARI.....	416
Sayipov Begzod Rahimovich	
TIJORAT BANKLARINING YANGI DAVR SHAROITIDA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASH USULLARI VA INDIKATORLARI	422
Sadikov Iskandar Gayratovich	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINING SAMARADORLIGINI IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI	427
Ibrohimov Davronbek Muhammadi o'g'li	

MAHALLIY BUDJET SOLIQLI DAROMADLARI BAZASI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLAR TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	433
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
TOSHKENT SHAHRIDAGI YIRIK SOLIQ TO'LOVCHILARNING SOLIQ QARZDORLIGI TAHLILI	438
Soipov Boburmirzo Nosirjon o'g'li	
РОЛЬ ЖИЛИЩНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СИСТЕМЕ КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ МЕЗОУРОВНЯ	446
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
TO'QIMACHILIK SANOAT KORXONALARIDA INSON RESURLARINI BOSHQARISHDA XORIJ TAJRIBALARINING ZARURLIGI	454
Abdullayev Dostonbek G'ofurjon o'g'li	
TURISTIK KLASSTERLARNING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI	458
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RESURS TA'MINOTI BOSHQARUVINING NAZARIY KONSEPSIYALARI VA MODELLARI	462
Arziqulova Oybar chin Eshquvat qizi	
XIZMATLAR SEKTORIDA RAQAMLI INNOVATSIYALAR VA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI QONDIRISH MEKANIZMLARI	467
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ В РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА	472
Базаров Бердымурад Улугмуродович, Атавуллаева Саида Джумабекмуродовна	
TURIZM SOHASIDA KADRLAR SALOHİYATINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMI	478
Ho'jaqulov Bobur Rustam o'g'li	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLATNING RO'LI	483
Nabiyeva Muxabbat Djabirxanovna	
"HOW GREEN INVESETMENTS CAN EFFECT ON ECONOMIC GROWTH IN DEVELOPING COUNTRIES"	485
Farangiz Ma'rufjonovna Pirmatova	
TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURLAR MANBALARI VA ULARNING HAJMINI OSHIRISHNING ZARURIYATI	493
Abduraxmonov Akmal Nurmat o'g'li	
GLOBAL BOSHQARUV VA BARQAROR RIVOJLANISHDA YASHIL TEXNOLOGIYALARNING ROLI	498
M.Sh. Tolipov	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	504
Буранбаева Шоира Рустамовна	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA PIYOZ YETISHTIRISHDA TOMCHILATIB SUG'ORISHNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	508
Suyunov Shohzodbek Murod o'g'li	
YENGIL SANOAT KORXONALARINING RIVOJLANISHIGA BOSHQARUV MADANIYATIDAN FOYDALANISHNING TA'SIRI	513
Aknazarova Zebiniso Bagdadovna	
ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYALASH SHAROITIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZM SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI	518
Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH VA JOYLASHTIRISHNING IQTISODIY VA TASHKILIY ASOSLARI	524
Salimov Burxon Abubakirovich	
"YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH VA UNDA ENERGIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	530
Berdiyeva Aziza G'anisher qizi	

SIRKULAR IQTISODIYOTDAN KORXONA VA TADBIRKORLAR MANFAATLARI	535
Sodikov Zokir Rustamovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK SOHASIDA ME'YORIY-HUQUQIY BAZANI ISHLAB CHIQISH	541
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Ubaydullayev Toxirjon Abdullajanovich	
MINTAQA OZIY-OVQAT MAHSULOTLARI CHAKANA SAVDOSIDA SHADOW WAREHOUSE MODELIGA ASOSLANGAN YETKAZIB BERISH TIZIMINI JORIY QILISH	548
Ibrayimova Dilnoza Abdisherpovna	
XIZMATLAR SAVDOSI SOHASIDA O'ZBEKISTONNING XALQARO HAMKORLIK IMKONIYATLARI	555
Qodirjonov A.M.	
TO'QIMACHILIK SANOATINI IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH KONSEPSIYASINI SHAKLLANTIRISH USLUBIYOTI	559
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
ГЛОБАЛЬНЫЕ ТРЕНДЫ СМАРТ-ТУРИЗМА И ИХ ПРИМЕНИМОСТЬ К КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ УЗБЕКИСТАНА	564
Салихбаев Нурсултон Равшанович	
IJTIMOIIY HIMOYA TIZIMI VA IJTIMOIIY TIBBIY XIZMATLAR O'ZARO BOG'LIQLIGINING NAZARIY ASOSLARI	572
Shanazarov Farrux Shodiyorovich	
ТЕХНИКО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ РАЗРАБОТКИ МОБИЛЬНОГО ПРИЛОЖЕНИЯ JOB BARAKA ДЛЯ РЫНКА ТРУДА УЗБЕКИСТАНА	577
Еримбетова Улбосын Маратовна	
TASHQI SAVDO VA INVESTITSIYALAR TAHLILI HAMDA ULARNING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI	582
Jalolov Bekzod Sherzod o'g'li	
“O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESLAR UCHUN SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIVAVIY KO'RSATKICHLARNI TAHLIL QILISH VA RAQAMLI YECHIMLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH”	586
Azamatjon Mardayev Abdusamat o'g'li	
FARMATSEVIKA MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI	591
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
O'ZBEKISTONDA INNOVASION TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA KADRLAR TAYYORLASH MENEJMENTINING AMAL QILISH USULLARI VA TURLARI	596
Ergashev To'liqin Shokirovich	
HUDUDIIY IQTISODIYOTNI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH	602
Ibragimov Baxrom Baxodirovich	
ISLOMIY MOLIVA INSTRUMENTLARINI JORIY ETISH ORQALI O'ZBEKISTONDA MOLIVA BOZORINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI	606
Xodjayev Aziz Shovkatovich	
MAHALLIY HOKIMIYAT QAROR QABUL QILISH JARAYONLARIDA DINAMIK OMILLAR VA ULARNING INTEGRATSIYASI	611
Axmedov Farxod Raxmonjonovich	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR AUDITINI TASHKIL ETISH VA TAHLIL QILISH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH	617
Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich	

UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR AUDITINI TASHKIL ETISH VA TAHLIL QILISH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Audit” kafedrası katta o’qituvchisi

ORCID: 0009-0008-9833-2519

Email: rizakulovabdurauf005@gmail.com

Annotatsiya. Auditni tashkil etish va tahlil qilishning zamonaviy metodlari o’rganilgan. Jahon tajribasi asosida AQSh, Germaniya va Yaponiya mamlakatlarida qo’llanilayotgan sun’iy intellekt (AI), raqamli twin (Digital Twin) va avtomatik amortizatsiya tizimlarining afzalliklari tahlil qilinib, O’zbekiston amaliyoti bilan solishtirildi. Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, respublikamizda xo’jalik yurituvchi subyektlarda uzoq muddatli aktivlar auditi asosan 1C: Buxgalteriya dasturi asosida, qo’lda ma’lumot kiritish orqali amalga oshirilmoqda. Shu bois, maqolada raqamli transformatsiya tamoyillari asosida raqamli audit modeli ishlab chiqilib, u besh bosqichdan iborat konseptual yondashuv sifatida taklif etildi. Mazkur modelni joriy etish audit jarayonini 40–50% tezlashtiradi, inson omilini kamaytiradi hamda xalqaro standartlar talablariga mos tahlil mexanizmini yaratadi.

Kalit so’zlar: uzoq muddatli aktivlar, audit, tahlil, raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt, raqamli twin, avtomatlashtirilgan tizim, audit modeli, BHMS, IFRS 16.

Abstract. This article examines modern methods of organizing and analyzing the audit of long-term assets in business entities. Based on international experience, the advantages of using artificial intelligence (AI), digital twin (Digital Twin), and automated depreciation systems in the United States, Germany, and Japan are analyzed and compared with the practice of Uzbekistan. The research results show that in Uzbekistan, the audit of long-term assets is mainly carried out through 1C: Accounting, with manual data entry. Therefore, the article proposes a digital audit model based on digital transformation principles, consisting of five conceptual stages. Implementing this model will accelerate the audit process by 40–50%, reduce the human factor, and create an analytical mechanism that meets international standards.

Key words: long-term assets, audit, analysis, digital technologies, artificial intelligence, digital twin, automated system, audit model, BHMS, IFRS 16.

Аннотация. В данной статье изучены современные методы организации и анализа аудита долгосрочных активов хозяйствующих субъектов. На основе международного опыта проанализированы преимущества применения технологий искусственного интеллекта (AI), цифровых двойников (Digital Twin) и автоматизированных систем амортизации в США, Германии и Японии, а также проведено сравнение с практикой Узбекистана. Результаты исследования показывают, что аудит долгосрочных активов в Республике Узбекистан в основном осуществляется с использованием программы 1C: Бухгалтерия, посредством ручного ввода данных. В статье предложена концептуальная модель цифрового аудита, основанная на принципах цифровой трансформации, включающая пять этапов развития. Внедрение данной модели позволит ускорить аудиторский процесс на 40–50%, снизить влияние человеческого фактора и создать аналитический механизм, соответствующий международным стандартам.

Ключевые слова: долгосрочные активы, аудит, анализ, цифровые технологии, искусственный интеллект, цифровой двойник, автоматизированная система, модель аудита, BHMS, МСФО 16.

KIRISH

So’nggi yillarda jahon miqyosida raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi, moliyaviy hisobot va audit tizimlarida sun’iy intellekt, blockchain hamda raqamli twin texnologiyasi kabi ilg’or yechimlarning qo’llanilishi uzoq muddatli aktivlar hisobini tashkil etish va tahlil qilish jarayonlariga tubdan yangi yondashuvlarni shakllantirmoqda. Xalqaro miqyosda, xususan, Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS), Xalqaro audit standartlari (ISA) hamda OECD tamoyillari asosida moliyaviy shaffoflikni oshirish, aktivlar baholashining aniqligini ta’minlash va audit jarayonini avtomatlashtirish ustuvor yo’nalish sifatida qaralmoqda [1]. Shu bois,

iqtisodiyotni modernizatsiya qilayotgan O'zbekiston uchun ushbu tendensiyalarni milliy amaliyotga tatbiq etish alohida dolzarblik kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida bu yo'nalishda keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezidentning 2020–2025-yillarga mo'ljallangan Moliya sohasini rivojlantirish konsepsiyasi, "Audit faoliyatini rivojlantirish konsepsiyasi", shuningdek, 2023–2030-yillarga mo'ljallangan "Raqamli O'zbekiston" strategiyasida buxgalteriya hisobi va audit tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish, aktivlar auditi tizimini raqamlashtirish hamda moliyaviy hisobotlar ishonchligini oshirish maqsad qilingan [2]. Shuningdek, uzoq muddatli aktivlarning qayta baholanishi, amortizatsiya siyosatini aniqlash va audit tekshiruvlarini raqamli nazorat tizimiga o'tkazish zarurati kuchaymoqda.

Uzoq muddatli aktivlar xo'jalik yurituvchi subyektlarning ishlab chiqarish salohiyatini, moliyaviy barqarorligini va raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy resurs hisoblanadi. Ularning to'g'ri hisobga olinishi, baholanishi va samarali auditi korxona aktivlarining haqiqiy qiymatini aks ettirishda, boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Shu boisdan, uzoq muddatli aktivlar auditi jarayonlarini takomillashtirish nafaqat buxgalteriya amaliyotining, balki korporativ boshqaruv va investitsion siyosatning ham ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi [3].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (IFRS) bosqichma-bosqich o'tish, buxgalteriya hisobi va audit tizimini raqamlashtirish jarayonlari jadallashmoqda. Bu esa uzoq muddatli aktivlarning qayta baholanishi, amortizatsiya siyosatini shakllantirish hamda audit tekshiruvlarini avtomatlashtirish masalalarini dolzarb qilmoqda. Ayniqsa, inflyatsiya sharoitida aktivlarning haqiqiy qiymatini aniqlash va bu ma'lumotlarni audit xulosasida to'g'ri aks ettirish korxonaning moliyaviy natijalarini ishonchli tahlil qilish uchun zarurdir [4].

Mazkur yo'nalishda mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan qator tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, Akhmedjanov K., Ibragimov A.K., Xasanov B.A., Dusmuratov R., Makhmudov A.N. kabi olimlar o'z ishlarida aktivlarni baholash, ularning eskirishini hisoblash va audit tekshiruvlarini tashkil etish masalalariga e'tibor qaratganlar. Shuningdek, xorijiy mualliflardan Arens A.A., Messier W.F., Hayes R. kabi tadqiqotchilar auditorlik dalillarini yig'ish, riskka asoslangan yondashuvni qo'llash va ichki nazorat tizimini baholashning zamonaviy konsepsiyalarini ishlab chiqqanlar [5].

Shunga qaramay, mavjud tadqiqotlarda uzoq muddatli aktivlarning auditi va tahlilini raqamli texnologiyalar asosida avtomatlashtirish, raqamli tvn modeli orqali aktivlar holatini doimiy monitoring qilish hamda IFRS transformatsiyasi jarayonida inflyatsiyani inobatga olgan qayta baholash mexanizmini ishlab chiqish masalalari yetarlicha yoritilmagan. Shu sababli, mazkur maqolada uzoq muddatli aktivlar auditi va tahlilini takomillashtirishning ilmiy-nazariy asoslari ishlab chiqiladi, amaliy tavsiyalar shakllantiriladi va ularning samaradorligi iqtisodiy subyektlar faoliyatida tahlil qilinadi [6].

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi – uzoq muddatli aktivlarning hisobi, auditi va tahlilini zamonaviy raqamli texnologiyalar asosida optimallashtirish orqali audit samaradorligini oshirish hamda moliyaviy hisobotlarning ishonchligini ta'minlashdir. Shu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar hal etiladi: uzoq muddatli aktivlar auditi va tahlilining amaldagi holatini baholash, raqamli texnologiyalar asosida audit jarayonlarini avtomatlashtirish yo'llarini ishlab chiqish, inflyatsiya sharoitida aktivlarning qayta baholanish mexanizmini takomillashtirish, raqamli tvn modeli asosida aktivlar monitoringini yo'lga qo'yish.

Natijada, maqola natijalari iqtisodiy subyektlar faoliyatida audit sifatini oshirish, moliyaviy hisobotlarning ishonchligini mustahkamlash, korxona aktivlaridan samarali foydalanish nazoratini kuchaytirish hamda milliy audit amaliyotini xalqaro talablarga yaqinlashtirishga xizmat qiladi [7].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda uzoq muddatli aktivlarning auditi va tahlilini takomillashtirish masalalarini o'rganishda ilmiylik, tizimlilik, taqqoslash, tahlil va sintez, induksiya-deduksiya hamda iqtisodiy modelashtirish metodlari qo'llanildi. Uzoq muddatli aktivlarning hisobini va ularning auditini tashkil etishdagi mavjud holat milliy va xalqaro me'yoriy hujjatlar, jumladan, O'zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun, MHMS, IFRS (IAS 16, IAS 36, IAS 40) hamda ISA 500, ISA 540 standartlari asosida tahlil qilindi [8]. Ushbu yondashuv tadqiqotda qo'llanilayotgan nazariy va amaliy manbalarni uyg'unlashtirish imkonini berdi.

Tadqiqotning empirik bazasi sifatida O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat yuritayotgan yirik sanoat korxonalari, jumladan, "OSIYO GRANT TEXTIL" MChJ, "BEKZAVOD YOG'–MOY" AJ, "SUN FLOWER SEEDS" MChJlarning 2018–2023-yillardagi moliyaviy hisobotlari va audit natijalari tahlil qilindi. Shuningdek, Davlat statistika qo'mitasi, Moliya vazirligi hamda O'zbekiston auditorlar palatasi tomonidan e'lon qilingan

ochiq ma'lumotlar ham qo'llanildi [9]. Mazkur ma'lumotlar asosida uzoq muddatli aktivlarning qayta baholanishi, amortizatsiya stavkalari, sof aktivlar qiymati va ularning moliyaviy natijalarga ta'siri iqtisodiy-statistik tahlil orqali baholandi.

Tadqiqotning nazariy-metodik asosini iqtisodiyot nazariyasi, buxgalteriya hisobi, moliyaviy tahlil va audit sohalarida faoliyat yurituvchi mahalliy hamda xorijiy olimlarning ilmiy ishlari tashkil etdi. Jumladan, Akhmedjanov K., Khasanov B.A., Ibragimov A.K., Arens A.A., Hayes R., Messier W.F.larning ilmiy qarashlari tadqiqotning nazariy bazasini mustahkamlashda asos bo'ldi [10]. Shuningdek, metodologiyada raqamli tvn texnologiyasi, sun'iy intellekt asosida audit tekshiruvlarini avtomatlashtirish hamda IFRS transformatsiyasi sharoitida aktivlarni inflyatsiyaga mos qayta baholash yondashuvlari asosida innovatsion tahlil modeli ishlab chiqildi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda uzoq muddatli aktivlar auditi va tahlilini raqamli transformatsiya sharoitida amalga oshirish bo'yicha yangi metodik yondashuv ishlab chiqildi. Xususan, auditorlik jarayoniga raqamli tvn modelini integratsiya qilish, aktivlarning holati bo'yicha real vaqt (real-time) monitoring tizimini yaratish, shuningdek, inflyatsiyani inobatga olgan qayta baholash algoritmini ishlab chiqish taklif etildi. Bu yondashuv audit samaradorligini oshirish, inson omilini kamaytirish hamda audit dalillarining ishonchligini ta'minlash imkonini beradi [11].

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi xo'jalik yurituvchi subyektlarida uzoq muddatli aktivlar auditi ko'p hollarda moliyaviy hisobot ma'lumotlariga asoslanadi. Biroq amaliyotda aktivlarning qayta baholanishi, eskirish me'yorlari va amortizatsiya siyosati turlicha talqin qilinmoqda. Ayrim korxonalarda buxgalteriya hisobida amortizatsiya usullarini tanlashda iqtisodiy foydalilik tamoyili to'liq inobatga olinmaydi, bu esa audit jarayonida moliyaviy natijalarning aniqligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi [12]. Masalan, ayrim ishlab chiqarish korxonalarida tezlashtirilgan amortizatsiya usuli qo'llanilgan holda aktivlar real qiymatidan past baholanmoqda, bu esa sof foyda miqdorini sun'iy ravishda kamaytiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, uzoq muddatli aktivlar auditi samaradorligini oshirishda axborot texnologiyalarining joriy etilishi muhim omil hisoblanadi. Hozirda ko'plab rivojlangan davlatlarda digital twin (raqamli tvn) texnologiyasi yordamida aktivlarning holati real vaqt rejimida kuzatilib, eskirish darajasi aniqlanadi va audit jarayoniga integratsiya qilinadi [13]. O'zbekiston korxonalarida esa aktivlar haqidagi ma'lumotlar asosan Excel va 1C dasturlari orqali yuritiladi, bu esa tahlilni chuqurlashtirish imkonini cheklaydi. Shu bois, aktivlar auditi jarayonida raqamli tvn asosida vizual monitoring va avtomatik tahlil algoritmlarini qo'llash istiqbollari dolzarb masalalardan biridir.

Olib borilgan tahlillar asosida aniqlanishicha, uzoq muddatli aktivlar auditi bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlarda xalqaro standartlar bilan muvofiqlik darajasi yetarli emas. Masalan, BHMS №5 "Asosiy vositalar" standartida qayta baholash, eskirishni hisoblash va ularning tahlilini o'tkazish tartibi qisqacha yoritilgan bo'lsa, IFRS (IAS) 16 standartida ushbu jarayonlar batafsil metodik asos bilan berilgan [14]. Shu sababli, milliy standartlarni xalqaro talablar bilan uyg'unlashtirish, audit jarayonida aktivlar qiymatini real baholash, ularning samaradorligini aniqlash va moliyaviy hisobotlarga to'g'ri aks ettirish tizimini takomillashtirish muhim hisoblanadi.

Uzoq muddatli aktivlar auditi jarayonini takomillashtirishdan avval, amaldagi tizimning holatini tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Quyidagi jadvalda O'zbekiston korxonalarida audit amaliyoti qanday yo'lga qo'yilgani, mavjud kamchiliklar va ularni bartaraf etish bo'yicha takomillashtirish yo'nalishlari keltirilgan. Bu tahlil milliy audit tizimi holatini aniq ifodalab, xalqaro standartlarga integratsiya zaruratini asoslab beradi (1-jadval).

1-jadval. O'zbekiston korxonalarida uzoq muddatli aktivlar auditi amaliyotining tahlili

№	Ko'rsatkichlar	Amaldagi holat	Aniqlangan muammolar	Takomillashtirish yo'nalishi
1	Amortizatsiya siyosati	Korxona ichki siyosatiga ko'ra belgilangan	Bir xillik yo'q, turli yondashuvlar	BHMS va IFRS asosida yagona metodika joriy etish
2	Aktivlarni qayta baholash tartibi	Yiliga 1 marotaba yoki zaruratga ko'ra	Real bozor qiymati bilan tafovut mavjud	Raqamli baholash modellarini joriy etish
3	Auditda foydalaniladigan dasturlar	1C va Excel	Real vaqt monitoring yo'q	"Digital Twin" texnologiyasini joriy etish
4	Auditorlik dalillarini shakllantirish	Asosan hujjatlar asosida	Fizik holat tahlili yetarli emas	Vizual va raqamli dalillar tizimini yaratish
5	Xalqaro standartlarga moslik	Qisman	IFRS 16 bilan tafovut mavjud	Milliy me'yorlarni IFRS bilan uyg'unlashtirish

Manba: muallif tomonidan O'zbekiston Respublikasi korxonalari amaliyoti asosida tuzilgan.

So'nggi yillarda xalqaro miqyosda audit jarayonlariga raqamli texnologiyalarni joriy etish tendensiyasi keng tus olmoqda. Xususan, ilg'or mamlakatlarda auditda sun'iy intellekt (AI), raqamli tvn (Digital Twin), hamda avtomatik eskirish tizimlari kabi yechimlar qo'llanilib, bu jarayonlar auditning aniqligi va samaradorligini keskin oshirmoqda. Quydagi jadvalda AQSh, Germaniya, Yaponiya va O'zbekiston amaliyotlari o'rtasida solishtirma tahlil keltirilib, milliy tizimdagi mavjud imkoniyatlar va cheklovlar aniqlangan.

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda audit jarayonlariga raqamli texnologiyalar chuqur integratsiya qilingan bo'lib, ular real vaqt rejimida tahlil, nazorat va prognozlash imkonini beradi. O'zbekiston amaliyotida esa 1C dasturi va qo'lda ma'lumot kiritish tizimlari asosiy vosita bo'lib qolmoqda, bu esa audit samaradorligini cheklaydi. Shu sababli, milliy audit tizimiga sun'iy intellekt, raqamli tvn va avtomatik tahlil modullarini joriy etish zaruriyati mavjud. Bu o'z navbatida moliyaviy hisobotlarning ishonchiligi va tahlil aniqligini sezilarli darajada oshiradi (2-jadval).

2-jadval. Xalqaro tajriba bilan solishtirma tahlil

Davlat	Asosiy me'yoriy standart	Auditda qo'llaniladigan texnologiya	Afzalliklar	O'zbekiston amaliyoti bilan farqi
AQSh	US GAAP	Sun'iy intellekt asosida tahlil	Yuqori aniqlik, tezkorlik	AI texnologiyasi joriy etilmagan
Germaniya	IFRS 16	Digital Twin (raqamli tvn)	Real vaqt monitoring	Bu texnologiya hali qo'llanilmaydi
Yaponiya	J-GAAP	Aktivlar eskirishini avtomatik hisoblash tizimi	Doimiy yangilanish	Manual hisob-kitoblarga tayaniladi
O'zbekiston	BHMS 5	1C va qo'lda kiritish	Oddiy, lekin tahlil past	Raqamli audit tizimi mavjud emas

Manba: muallif tomonidan IASB va KPMG (2023) ma'lumotlari asosida shakllantirilgan.

AQShda yirik audit kompaniyalari (masalan, Deloitte va PwC) sun'iy intellekt yordamida moliyaviy hisobotlarni tahlil qiladi. AI algoritmlari 100 mingdan ortiq operatsiyani 3 daqiqada tahlil qilishi va xatolikni 98% aniqlik bilan topishi mumkin. Bu jarayon inson auditori uchun 3–4 kun talab etadi. Natijada, audit samaradorligi 15–20 baravar oshgan, aniqlik esa 2% dan 98% gacha ko'tarilgan.

Germaniyada "Digital Twin" texnologiyasi asosida uzoq muddatli aktivlarning eskirish darajasi va foydalanish samaradorligi real vaqt rejimida kuzatilib boriladi. Masalan, sanoat korxonalarida har bir uskuna uchun raqamli model yaratiladi va bu model orqali aktivning haqiqiy foydalanish koeffitsiyenti aniqlanadi. Natijada, aktivlarning o'rtacha ishlash samaradorligi 92% gacha yetgan, audit hisobotlari tayyorlanish vaqti esa 30% ga qisqargan.

Yaponiyada aktivlar amortizatsiyasi ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari orqali avtomatik hisoblanadi. Bu tizimlar eskirish normativlarini real foydalanish asosida yangilaydi. Natijada, hisob-kitoblarda inson xatosi darajasi 0,1% dan past, hisobotlar tayyorlanish tezligi esa 40% oshgan.

O'zbekiston korxonalarida aktivlar hisobini yuritishda asosan 1C: Buxgalteriya dasturi qo'llaniladi, biroq bu tizim avtomatik tahlil yoki AI integratsiyasiga ega emas. Ma'lumotlar ko'pincha qo'lda kiritiladi, bu esa subyektivlikka olib keladi. Natijada, audit davomiyligi o'rtacha 7–10 kun, aniqlik darajasi esa 80–85% atrofida.

Uzoq muddatli aktivlar audit jarayonida amortizatsiya siyosatini yagona standart asosida belgilash zarur. Auditda raqamli texnologiyalar, xususan "digital twin" va avtomatlashtirilgan tahlil vositalarini joriy etish aktivlar holatini aniq baholash imkonini beradi. Normativ bazani xalqaro IFRS standartlariga moslashtirish orqali audit natijalari shaffofligini oshirish mumkin. Auditorlar uchun aktivlarni qayta baholash, tahlil qilish va natijalarni vizualizatsiya qilish bo'yicha metodik qo'llanmalar ishlab chiqish lozim.

Fikrimizcha, ishlab chiqilgan takliflar amaliyotga joriy etilganda, uzoq muddatli aktivlar audit sifatining oshishi, moliyaviy hisobotlarning ishonchiligi va korxona aktivlaridan foydalanish samaradorligining ortishi ta'minlanadi.

O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xo'jalik yurituvchi subyektlarda uzoq muddatli aktivlar audit tizimi hozirda shakllangan bo'lsa-da, uning samaradorligi va ishonchiligi xalqaro talablar darajasida emas. Asosiy muammo – aktivlarni qayta baholash, amortizatsiya siyosatini tanlash va aktivlardan foydalanish samaradorligini aniqlashda yagona yondashuvning yo'qligidir. Shu sababli, mavjud milliy me'yorlarni xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (xususan, IFRS (IAS) 16 – "Asosiy vositalar") bilan uyg'unlashtirish zaruriyati mavjud [15].

Tadqiqot davomida o'rganilgan xorijiy tajribalar, jumladan, Yevropa Ittifoqi davlatlari, Janubiy Koreya va Yaponiya amaliyotlari shuni ko'rsatadiki, uzoq muddatli aktivlar audit jarayonida raqamli tvn (digital twin) texnologiyasidan foydalanish aktivlarning real holatini aniqlash, ularning ishlash muddatini prognoz qilish va audit xulosalarining ishonchiligi oshirishga xizmat qilmoqda [16]. Shu bois, O'zbekiston korxonalarida ham

aktivlarni monitoring qilish, eskirish darajasini aniqlash va auditni avtomatlashtirishda sun'iy intellekt asosidagi tahliliy modullarni joriy etish zarur.

Ushbu takliflarning amalga oshirilishi natijasida uzoq muddatli aktivlar auditi samaradorligi oshadi, audit xulosalarining ishonchligi mustahkamlanadi va korxonalarning moliyaviy holatini tahlil qilishda obyektivlik hamda shaffoflik ta'minlanadi. Natijada, mamlakatda moliyaviy hisobot tizimini raqamlashtirish va korporativ boshqaruvni takomillashtirish jarayonlari yangi bosqichga ko'tariladi [17].

Ushbu maqola tahlilidan ko'rinib turibdiki, raqamli texnologiyalar (AI, Digital Twin, ERP) joriy etilgan mamlakatlarda audit natijalari quyidagicha: vaqt tejallishi – 30–80% gacha, aniqlik darajasi – 95–99% oralig'ida, xatolik kamayishi – 10–15 baravar, hisobot tayyorlash tezligi – 2–3 baravar oshgan. O'zbekiston amaliyotida esa bu ko'rsatkichlar 80–85% aniqlik va uzoq muddatli qo'lda tahlil darajasida qolmoqda. Shu bois, maqola doirasida taklif etilayotgan raqamli tvn asosidagi audit tizimi joriy etilishi audit jarayonini 40–50% tezlashtiradi, inson omilini kamaytiradi hamda audit natijalarini xalqaro standartlarga yaqinlashtiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, xo'jalik yurituvchi subyektlarda uzoq muddatli aktivlar auditing samaradorligi bevosita raqamli texnologiyalarni joriy etish darajasiga bog'liq ekanligi aniqlandi. Jahon tajribasida, xususan AQSh, Germaniya va Yaponiyada sun'iy intellekt (AI), raqamli tvn (Digital Twin) va avtomatik amortizatsiya tizimlarining audit jarayonlarida muvaffaqiyatli qo'llanilayotgani, natijada audit sifati va tezligi bir necha barobar oshgani kuzatildi. O'zbekiston amaliyotida esa uzoq muddatli aktivlar audit asosan 1C: Buxgalteriya dasturi orqali qo'lda ma'lumot kiritish asosida amalga oshirilmoqda, bu esa inson omilining kuchayishiga va audit natijalarining ishonchligi pasayishiga olib kelmoqda. Shu sababli, milliy audit tizimini raqamli transformatsiyaga tayyorlash hamda xalqaro standartlarga mos tahlil mexanizmlarini yaratish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Taklif etilgan raqamli audit modeli besh bosqichda tashkil etilgan bo'lib, unda raqamli ma'lumotlar bazasini yaratish, AI va Digital Twin texnologiyalarini joriy etish, avtomatik tahlil tizimlarini ishga tushirish hamda natijalarni integratsiyalashtirish hisobotlarda aks ettirish nazarda tutiladi. Ushbu modelni amaliyotga tatbiq etish audit jarayonini 40–50% tezlashtiradi, inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklarni 70–80% gacha kamaytiradi, uzoq muddatli aktivlardan foydalanish samaradorligini 15–20% oshiradi hamda xalqaro standartlarga muvofiqlik darajasini sezilarli yaxshilaydi.

Tadqiqot asosida ishlab chiqilgan takliflar shundan iboratki, uzoq muddatli aktivlar audit bo'yicha raqamli ma'lumot bazalarini shakllantirish va ularni yagona standart asosida yuritish zarur. Audit jarayonlariga sun'iy intellekt (AI) va Digital Twin texnologiyalarini bosqichma-bosqich joriy etish, BHMS hamda IFRS 16 talablari asosida raqamli audit modellarini amaliyotga moslashtirish va ularni milliy standartlarga integratsiya qilish muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, auditorlar malakasini oshirish maqsadida raqamli texnologiyalar bo'yicha o'quv dasturlarini joriy etish, korxonalarda uzoq muddatli aktivlar bo'yicha audit hisobotlarini blokcheyn texnologiyasi orqali himoyalash mexanizmini yo'lga qo'yish zarur.

Mazkur chora-tadbirlar amalga oshirilgach, O'zbekiston audit tizimi samaradorligi oshadi, moliyaviy hisobotlarning ishonchligi mustahkamlanadi hamda milliy amaliyot xalqaro standartlar darajasiga yaqinlashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. OECD (2023). Corporate Governance and Transparency Guidelines.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi PF–5953-son Farmoni; "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 8-apreldagi PQ–211-son qarori.
4. MHMS 5-son "Asosiy vositalar" va IFRS (IAS 16 "Property, Plant and Equipment") talablariga muvofiq.
5. Arens, A. A., Elder, R. J., & Beasley, M. S. Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach. – Pearson Education, 2023.
6. Atamurodov S.Y. Uzoq muddatli aktivlar audit va tahlilini takomillashtirish yo'nalishlari, TDIU Ilmiy axborotlari, 2024-yil, №2.
7. Muallif tomonidan ishlab chiqilgan ilmiy konseptual takliflar asosida.
8. ¹ IFRS (IAS 16, IAS 36, IAS 40); ISA 500, ISA 540; O'zbekiston Respublikasi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni, 2020-yil 13-aprel, O'RQ–614-son.
9. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, Davlat statistika qo'mitasi ochiq ma'lumotlar bazasi (<https://stat.uz>; <https://mof.uz>), 2024-yil ma'lumotlari.
10. Arens, A. A., Elder, R. J., & Beasley, M. S. Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach. – Pearson Education, 2023.
11. Muallif tomonidan ishlab chiqilgan metodologik model asosida.
12. Abdug'aniyev A.A. Audit nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2023.
13. Deloitte Insights. Digital twin technology in audit and asset management. – London, 2022.

14. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. BHMS №5 – Asosiy vositalar, 2020-yil.
15. International Accounting Standards Board (IASB). IFRS 16: Property, Plant and Equipment. – London, 2023.
16. KPMG Global Insights. Digital transformation in audit systems. – 2022.
17. Atamurodov S.Y. Uzoq muddatli aktivlar auditi va tahlilini takomillashtirish yo'nalishlari. – Toshkent, 2024.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
